

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

Визначено підходів до реалізації економічного аналізу як професійної діяльності, обґрунтовано адекватні реаліям підходи до організації аналітичної роботи на рівні окремого суб'єкта господарювання

Постановка проблеми. Об'єктивні процеси розвитку продуктивних сил суспільства спричиняють формування нових та ускладнення існуючих процесів управління економічними, соціальними, екологічними й іншими процесами суб'єктів різних рівнів. Це викликає необхідність формування адекватної системи економічного аналізу, яка забезпечуватиме інформаційні потреби як державних інституцій макро- та мезорівнів (насамперед, формування стратегії й тактики забезпечення економічної незалежності та національної безпеки), так і менеджменту, власників і працюючих окремого суб'єкта господарювання. Реалії сучасної економіки є такими, що результативність діяльності стає все більшою мірою залежною від якості інформації, значна частина якої формується саме в системі економічного аналізу. Економічний аналіз стає засобом створення основного ресурсу постіндустріальної економіки – інформації; інформаційно-аналітична діяльність виокремлюється як самостійний, соціально значимий вид діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку теоретичної та методологічної бази економічного аналізу зробили видатні вчені, зокрема: М.І. Баканов, С.Б. Барнгольц, Ф.Ф. Бутинець, Н.Р. Вейцман, Л.Т. Гіляровська, М.В. Дембінський, Л.Л. Єрмолович, О.В. Єфімова, І.П. Житна, І.І. Каракоз, М.З. Кауфман, Л.М. Кіндрацька, В.В. Ковальов, Т.М. Ковальчук, Л.І. Кравченко, І.Д. Лазаришина, Л.А. Лахтіонова, Б.М. Литвин, М.П. Любушин, А.Ш. Маргуліс, Ю.П. Маркін, М.В. Мельник, Є.В. Мних, І.І. Поклад, Л.О. Примостка, М.З. Рубінов, Г.В. Савицька, В.К. Савчук, В.І. Самборський, В.І. Стражев, С.К. Татур, І.Д. Фаріон, Ю.С. Цаль-Цалко, М.Г. Чумаченко, А.Д. Шеремет, С.І. Шкарабан.

Відзначаючи цінність результатів досліджень названих вчених і значні досягнення сучасної економічної науки, слід зауважити, що класичні теоретико-методологічні підходи до економічного аналізу потребують суттєвих змін з урахуванням суспільно-економічних трансформацій, макро- та мікроекономічних умов функціонування суб'єктів господарювання, досягнень суміжних галузей знань. Таким чином, актуальність теми дослідження визначається ускладненням управлінських завдань на макро- та мікро рівнях, необхідністю створення системи економічного аналізу, адекватної запитам сучасного управління та змінам зовнішнього середовища.

Метою дослідження є визначення підходів до реалізації економічного аналізу як професійної діяльності, обґрунтування адекватних сучасним реаліям підходів до організації аналітичної роботи на рівні окремого суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний аналіз як практична діяльність, як правило, передуює прийняттю будь-яких управлінських рішень і слугує їх аналітичному обґрунтуванню. Така практична діяльність стосується не тільки окремого суб'єкта господарювання, але і дослідження проблемних напрямів різних предметних галузей, зокрема обслуговування потреб різних споживачів (кредитних установ, контролюючих органів, державних служб при

розробці стратегій розвитку як окремих регіонів, так і держави в цілому тощо). Відповідно за тими напрямками діяльності, де необхідним є продукування аналітичної інформації, формуються відповідні підрозділи з метою забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень, до розробки пропозицій з аналітичної діяльності залучається широке коло фахівців. Щодо тлумачення аналітичної діяльності існують різні підходи дослідників: аналітична діяльність ототожнюється з науковою; відноситься до інформаційної діяльності з допоміжними функціями, а саме: консультування, діагностування; аналітична діяльність є науковою, професійною, становить значну частину інтелектуального потенціалу і є суттєвою складовою в системі управління. В межах останнього підходу стверджується, що аналітика поступово займає вагоме місце в суспільстві як органічна складова інформації, а інформаційно-аналітична діяльність (інформаційна аналітика) формується як окремий вид діяльності (галузь), що належить до типу інфраструктурних (наскрізних).

Потреба в аналітичній діяльності обумовлена такими причинами (рис. 1).

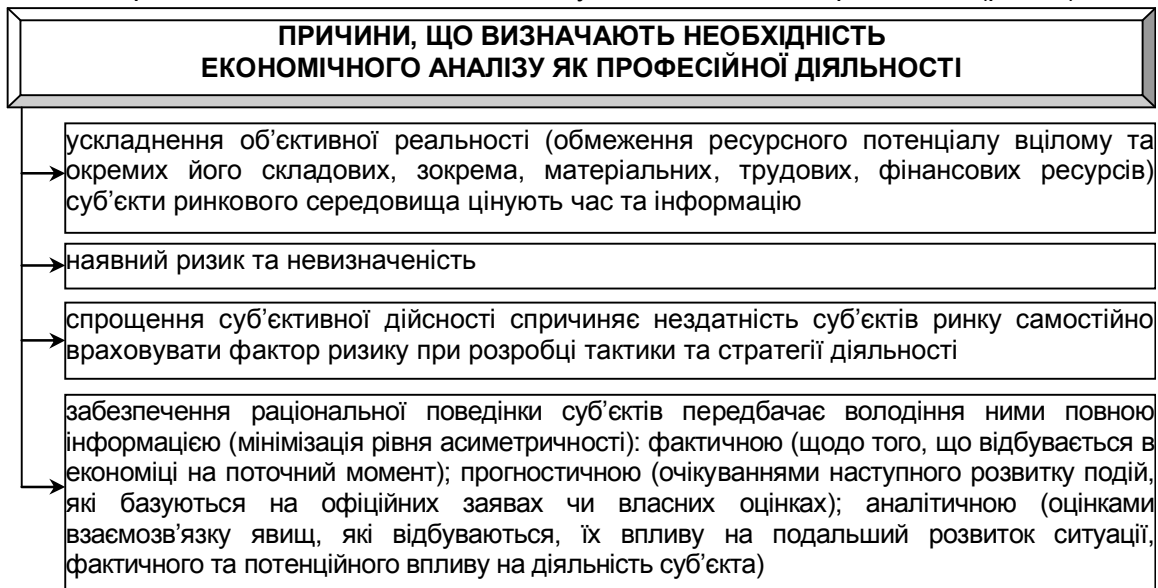

Рис. 1. Причини, що визначають необхідність економічного аналізу як професійної діяльності

Отже, економічний аналіз як професійна діяльність реалізується як: 1) основна – окремий вид діяльності, що належить до сфери послуг, 2) сервісна – функція управління, забезпечуюча інформаційна система обґрунтування управлінських рішень.

Дослідження основних чинників трансформаційних змін в системі економічного аналізу надало можливість дійти висновку, що в Україні, як і у більшості інших країн світу, виникає необхідність функціонування в умовах інформаційного середовища, що, в свою чергу, викликає потребу становлення інформаційно-аналітичної діяльності як основного виду діяльності. Для її розвитку необхідним є формування відповідних інститутів, визначення їх ієрархії та порядку управління. У всіх сферах діяльності, де концентруються потужні інформаційні потоки, організовуються аналітичні служби. Зокрема, на різних ієрархічних рівнях системи державного управління створюються такі служби в межах комісій Верховної Ради України, різних міністерств, Антимонопольного комітету, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державного

комітету зі статистики, Державної податкової адміністрації України, Державної контрольно-ревізійної служби України, Державного казначейства, Обласних державних адміністрацій (Управління з економіки), Міських виконавчих комітетів та інші. Інформаційно-аналітичні структури функціонують і в складі таких суб'єктів, як засоби масової інформації, професійні спілки, політичні та ідеологічні служби тощо. Безпосередньо виконавцями інформаційно-аналітичних досліджень можуть бути і спеціалізовані інформаційно-аналітичні структури (як приватні, так і державні – наприклад, Державне агентство з розповсюдження статистичної інформації Державного комітету статистики України), аудитори або аудиторські фірми, консалтингові фірми, науково-дослідні заклади, фахівці-аналітики.

Однією із проблем в контексті інституалізації інформаційно-аналітичної діяльності є відсутність в Україні агентств за аналогом із західними, що проводять рейтингові дослідження діяльності різних економічних суб'єктів, не сформованість баз даних для наукового обґрунтування нормативних індикаторів за різними показниками та коефіцієнтами в розрізі суб'єктів за видами економічної діяльності, формами власності, масштабами діяльності тощо, низький рівень інформаційно-аналітичної культури користувачів та виконавців економічних робіт, в цілому відсутність цілеспрямованих системних досліджень аналітичного забезпечення розробки, обґрунтування та коригування стратегій на рівні держави, регіонів, видів діяльності, окремих інститутів тощо.

Звичайно, кожний із вказаних суб'єктів інформаційно-аналітичної діяльності має різні за змістовним наповненням та цільовим спрямуванням запити. Так, одні – обґрунтування концепцій розвитку різних об'єктів, пріоритетів такого розвитку з метою коригування управлінських дій; інші – задоволення потреб користувачів різного рівня за окремою звуженою метою для отримання нових знань за поставленою проблемою. Базовим тут є те, що у процесі економічного аналізу як інформаційно-аналітичної діяльності формується нове якісно змістовне знання на базі інтелектуальної обробки інформаційних масивів щодо обраного економічного об'єкта, що зменшує невизначеність та ризики діяльності суб'єкта. Чим точніше і повніше є сформована таким чином інформаційна модель економічного об'єкта як на макро-, так і на мікрорівні, тим ширшими є можливості щодо формування рекомендацій та пропозицій з її удосконалення. Результативна аналітична інформація (результат, отриманий при здійсненні економічного аналізу як інформаційно-аналітичної діяльності), що може бути віднесена за змістовними ознаками до сфери послуг, виокремлюється як об'єкт купівлі-продажу, має свою ринкову вартість, на неї є попит та пропозиції. Відповідно, можемо констатувати наявність та розвиток ринку аналітичних послуг.

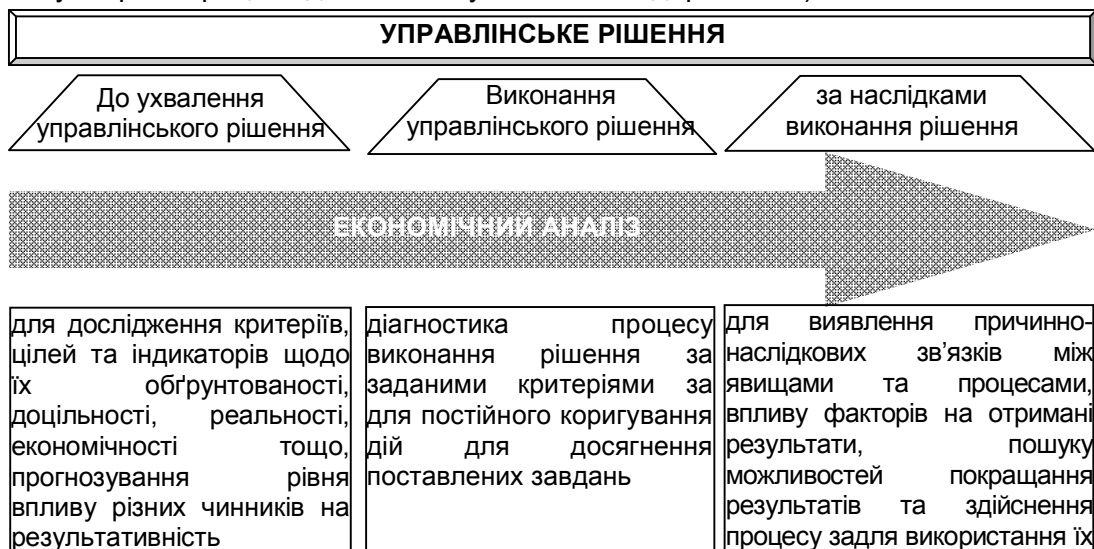
За результатами оцінки місця й значення економічного аналізу в системі управління окремого суб'єкта господарювання виокремлено такі підходи: економічний аналіз – окрема, самостійна функція управління; елемент (складова) функцій управління; забезпечуюча інформаційна система обґрунтування управлінських рішень у всіх сферах діяльності економічних суб'єктів. Економічний аналіз використовується на всіх етапах управління, при розробці, прийнятті, коригуванні та виконанні управлінських рішень і дій. За такого підходу аналітик створює нові знання у тому секторі діяльності, який він досліджує, або який перебуває у полі його професійного інтересу.

Щодо ролі аналізу в процесі прийняття управлінських рішень, то він присутній на кожному етапі прийняття рішень (рис. 2), а саме, як:

– одна із процедур, дій та операцій прийняття рішень (зокрема, такі процедури, як діагностика ситуації, порівняння прогнозованого результату за кожною альтернативою з цілями, оцінка альтернатив, аналіз результатів порівняння, аналіз причин, що спричиняли проблему, є виключно аналітичними);

– передумова ухвалення управлінських рішень (наприклад, такі дії, як обґрунтування альтернатив, є неможливими без проведення аналізу можливих варіантів та доведення, який є найбільш оптимальним);

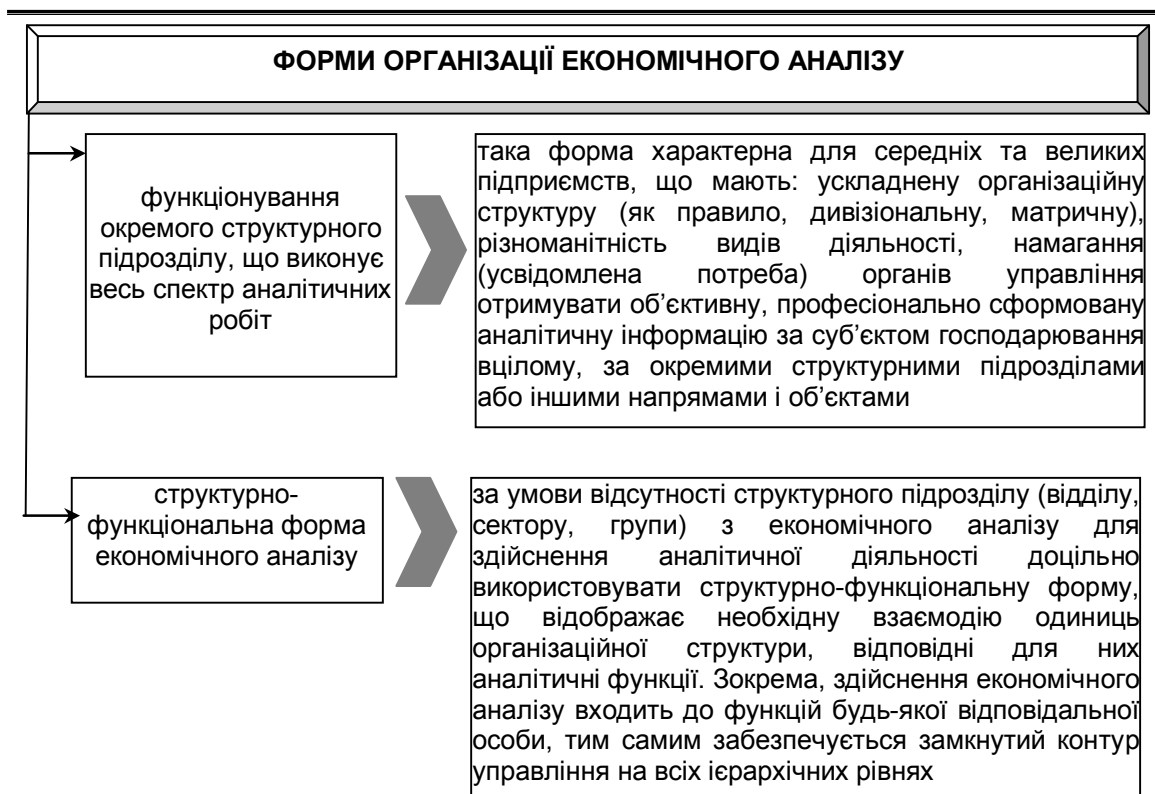
– характеристика результативності прийнятих рішень (прийняття управлінських рішень має завершуватися процедурами аналізу їх ефективності, впливу на різні процеси діяльності суб'єктів господарювання).

Рис. 2. Економічний аналіз при прийнятті управлінських рішень

Для суб'єктів господарювання стає актуальним адаптація різних бізнес-систем до функціонування у нових умовах, насамперед, через зміни їх організаційної структури. Удосконалення організаційних структур пов'язано також з посиленням інтеграційних та інноваційних тенденцій світової економіки, спробами вітчизняних підприємств підвищити власну інвестиційну привабливість. Разом з тим, практично поза увагою дослідників-аналітиків залишаються питання формування ефективних організаційних структур системи економічного аналізу, які б дозволяли адекватно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища і враховували особливості організаційної структури суб'єкта господарювання.

Основні форми організацій економічного аналізу в межах суб'єкта господарювання наведені на рис. 3.

Рис. 3. Основні форми організації економічного аналізу в межах суб'єкта господарювання

Виділимо та надамо характеристику внутрішнім суб'єктам, які можуть виконувати централізовані завдання з економічного аналізу:

1. *Відділ економічного аналізу (центрального/штабний)*. Такий відділ обслуговує, насамперед, вище керівництво підприємства, керівників інших підрозділів при здійсненні інформаційно-аналітичної діяльності. Якщо підрозділ функціонує у формі штабного відділу, то він виконує переважно завдання консультативного характеру, а у формі центрального – наділений ще й директивними повноваженнями. Такий централізований підрозділ, крім розробки і удосконалення системи економічного аналізу, може виконувати і такі локальні завдання, як координація аналітичних робіт, встановлення формальних вимог до аналітичної документації (як правило, формальні вимоги визначаються і фіксуються у внутрішніх положеннях суб'єкта господарювання); аналітичне забезпечення потреб стратегічного управління, супроводження та професійне консультування щодо здійснення аналітичних робіт керівниками лінійних підрозділів, маркетингові дослідження тощо.

Підрозділ з економічного аналізу є так званою “внутрішньою лабораторією” підприємства; вхідний і вихідний інформаційні потоки, зосереджені всередині підприємства, відображають стан внутрішнього та зовнішнього середовищ, максимально об'єктивні і достовірні за змістом. При цьому потрібно враховувати, що при наданні аналітичної інформації зовнішнім суб'єктам, рівень її суб'єктивізму може зростати, враховуючи потреби та вимоги власників. Основне функціональне спрямування діяльності підрозділу з економічного аналізу – формування нового, якісно змістовного знання на базі інтелектуальної обробки інформаційних масивів щодо обраного економічного об'єкта (оцінка,

діагностування економічних явищ і процесів, їх стану та розвитку, взаємозв'язок з технічними, технологічними, соціальними, екологічними процесами, пошук та обґрунтування можливостей їх покращення), що зменшує невизначеність та ризики діяльності суб'єкта господарювання.

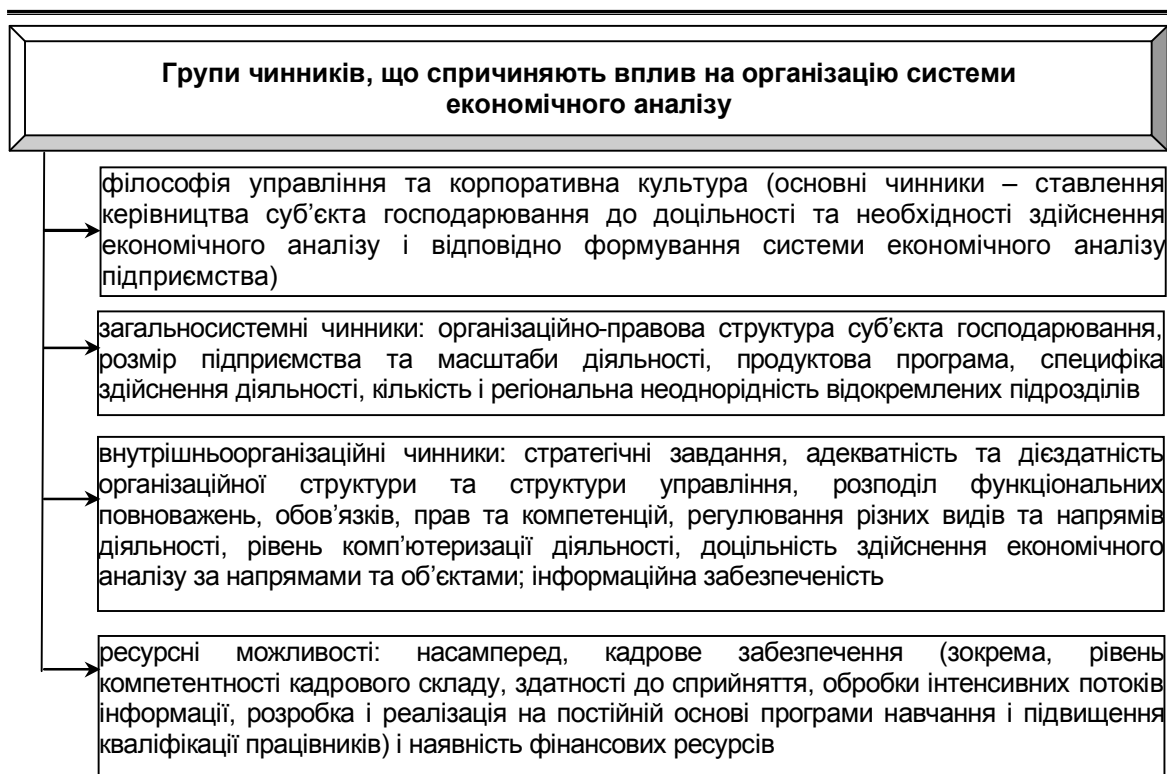
2. Один із таких структурних підрозділів: відділ внутрішнього контролю, відділ контролінгу, фінансово-економічний відділ або інший відділ, що підпорядковується вищому органу управління і відповідає за фінансово-економічну систему суб'єкта господарювання. Перелік конкретних завдань таких структурних підрозділів безпосередньо залежатиме від потреб суб'єкта господарювання. Для практики західних фірм, насамперед німецьких корпорацій, традиційним є створення відділу контролінгу, який стає головним координатором планової, облікової, аналітичної і контрольної діяльності фірми. Крім усього іншого, такий структурний підрозділ формує інформацію з прогнозування та аналізу динаміки стану внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства, відповідає за отримання оптимального фінансово-економічного результату і для цього займається підготовкою відповідної управлінської інформації для керівників всіх рівнів підприємства.

Серед інших структурних підрозділів, що можуть здійснювати аналітичні роботи як децентралізовано, так і централізовано - комісії, бюро, сектори, проектні групи.

Завдання зі здійснення економічного аналізу можуть делегуватися *зовнішнім суб'єктам* – як певним фірмам (аудиторським, консалтинговим), так і індивідуальним фахівцям (консультантам, експертам). Передача аналітичних робіт за межі підприємства є доцільною виключно за умови, коли зовнішні суб'єкти можуть запропонувати якісно кращі та економічно вигідніші умови. Передумовою таких дій є наявність у зовнішніх суб'єктів відповідного рівня кваліфікації, готовність та можливість делегування аналітичних завдань у керівництва підприємства. При цьому необхідно з обережністю ставитися до передачі внутрішньої інформації стороннім суб'єктам – зовнішнім аналітикам.

Дослідивши вихідні положення організації системи економічного аналізу дійшли висновку, що на сучасному етапі актуалізуються завдання з розробки типових програм організації, розвитку і удосконалення системи економічного аналізу для різних суб'єктів господарювання за організаційно-правовими формами, видами і масштабами діяльності, розмірами, організаційними структурами управління. Такі програми повинні бути диференційованими і розроблятися з урахуванням: різних базових умов та можливостей підприємств, тенденцій розвитку національної економіки і світових чинників, національних та місцевих традицій, що склалися; менталітету працівників і сформованої корпоративної культури. Перспективним є створення каталогу таких програм на суб-, мезо- та макрорівнях.

Представимо типову схему організації системи економічного аналізу в межах окремого суб'єкта господарювання. Насамперед, маємо усвідомлювати основні групи чинників, що впливають на організацію економічного аналізу (рис. 4)

Рис. 4. Групи чинників, що спричиняють вплив на організацію системи економічного аналізу

Організація ефективної системи економічного аналізу є складним багатокроковим процесом, що включає такі етапи:

1. Критичний аналіз і співставлення визначених для попередніх умов господарювання завдань функціонування суб'єкта господарювання, сформованої стратегії і тактики діяльності з видами та напрямками діяльності, розмірами, організаційною структурою, а також з її можливостями, оцінка рівня комп'ютеризації діяльності суб'єкта господарювання в цілому і окремих підсистем зокрема.

2. Розробка та документальне закріплення нової, такої, що відповідає умовам господарювання, що змінилися, концепції функціонування суб'єкта господарювання (цільові спрямування діяльності, конкурентні переваги, місце на ринку тощо), а також комплексу заходів, що забезпечить реалізацію нової концепції для розвитку та удосконалення суб'єкта господарювання. Таким документом може бути Положення про економічну політику підприємства, що розробляється на підставі глибокого комплексного дослідження кожного елемента політики і вибору із наявних альтернатив найбільш придатного для окремого суб'єкта господарювання. Документально закріплені такі позиції є базовими при формуванні в тому числі і системи економічного аналізу, визначення пріоритетних завдань, основних аналітичних об'єктів тощо.

3. Діагностика ефективності існуючої структури управління. На цьому етапі розробляється Положення про організаційну структуру, де визначаються наявні організаційні складові із зазначенням адміністративної, функціональної, методичної підпорядкованості, напрями їх діяльності, функції, що виконуються, регламент їх взаємовідносин, права і відповідальність, розподіл продуктивних програм, центрів відповідальності за ними тощо. За аналогією розробляються положення щодо наявних структурних підрозділів – відділів, секторів, груп, комісій. Крім того за наявності – уточнюються, за відсутності – розробляються графіки

документообороту в цілому за суб'єктом господарювання та окремим структурним підрозділом, посадові інструкції із зазначенням прав, обов'язків, компетенцій. Всі ці заходи є передумовою здійснення чіткої координації функціонування системи економічного аналізу підприємства.

4. Розробка типових технологій економічного аналізу окремих об'єктів, що дозволить упорядкувати взаємовідносини працівників щодо здійснення аналітичних робіт, ефективно управляти наявними ресурсами (інформаційними, кадровими, фінансовими та іншими), оцінювати якість інформаційного забезпечення як аналітичних робіт, так і етапів прийняття управлінських рішень.

5. Організація системи економічного аналізу з формуванням відділу економічного аналізу або іншого спеціалізованого підрозділу, що виконуватиме аналітичні роботи, інший варіант – структурно-функціональна форма економічного аналізу і відповідне кадрове, методичне, інформаційне і технічне забезпечення. Для забезпечення ефективного функціонування системи економічного аналізу підприємства до та після процесу організації перевіряється її відповідність таким основним критеріям (рис. 32).

– цілеспрямованість – базою і кінцевою метою створення та функціонування системи економічного аналізу є загальні цілі суб'єкта господарювання. Будь-яка організаційна структура, в тому числі і система економічного аналізу, спрямовується на досягнення визначених цілей, виявлення та забезпечення можливості їх досягнення;

– адекватність організаційній структурі підприємства, врахування її недоліків і переваг. Динамічність, стійкість і безперервність функціонування системи економічного аналізу обумовлена єдністю і оптимальним рівнем централізації;

– інформаційна забезпеченість, незалежність від конкретних виконавців. Досягається за рахунок формалізації опису діяльності структур суб'єкта господарювання (формування кодифікаторів, класифікаторів, журналів в електронному або паперовому форматі), забезпечення інформаційної безпеки і інформаційної спадкоємності. Цей критерій пов'язаний з такою властивістю системи як комунікативність, що характеризується забезпеченістю системи економічного аналізу інформацією, наявністю зворотних зв'язків;

– регламентованість. Там, де це можливо, необхідно встановити правила, що регулюють діяльність для зменшення обсягу рішень, які приймаються в умовах невизначеності. Регламентованість та формалізованість є передумовами автоматизації системи;

– інтегрованість означає, що будь-який елемент управління не може існувати відокремлено, аналіз необхідно розглядати у взаємозв'язку з іншими елементами в єдиному контурі процесу управління. При вирішенні аналітичних завдань повинні створюватися належні умови для взаємодії суб'єктів різних функціональних напрямів, необхідна чітка координація їх зусиль для вирішення визначених аналітичних завдань. Такий критерій базується на властивостях системи економічного аналізу, а саме ієрархічності (наявність економічного аналізу на різних ієрархічних рівнях управління, система економічного аналізу розглядається як складова суперсистеми – управління і як окрема система) та упорядкованості (реалізується через визначений порядок елементів системи у часі та просторі);

– адекватність системи економічного аналізу та системи, що аналізується, передбачає, що рівень складності системи економічного аналізу повинен відповідати рівню складності системи, що аналізується. Має бути забезпечена

можливість адекватної зміни складових системи економічного аналізу до змін аналітичних об'єктів;

– суб'єктна відповідальність полягає в тому, що кожний суб'єкт за неналежне виконання аналітичних функцій має нести відповідальність (дисциплінарну). Такий принцип може бути реалізований за умови чіткого визначення не тільки обов'язків суб'єкта економічного аналізу, але і відповідного обсягу прав та можливостей – виконання аналітичних функцій забезпечується відповідними засобами для її виконання;

– гнучкість передбачає, що система економічного аналізу повинна бути гнучкою до змін, щоб вирішувати нові завдання, спричинені змінами зовнішнього і внутрішнього середовища суб'єкта господарювання. Такий критерій базується на властивості системи економічного аналізу – адаптивності. При цьому має забезпечуватися спадкоємність (можливість плавної еволюції, відсутність різких коливань у функціонуванні системи), високий ступінь самоорганізації (незалежності від особових якостей виконавців, можливість потенційного функціонального заміщення), здібність до саморозвитку;

– економічність означає, що витрати на формування і функціонування системи економічного аналізу не повинні перевищувати отриманий від її впровадження ефект. Рівень результативності системи економічного аналізу як сукупної результативності окремих елементів, визначений експертним шляхом, має перевищувати її вартість з урахуванням неотриманого альтернативного доходу.

6. Визначення шляхів удосконалення системи економічного аналізу з урахуванням перманентного розвитку суб'єкта господарювання, зміни зовнішнього і внутрішнього середовища.

Отже, реалізація наведених пропозицій сприятиме ефективному функціонуванню, стійкості й розвитку суб'єкта господарювання в конкурентному середовищі; підвищенню дієвості системи управління за рахунок цільової орієнтації, інтеграції і координації всіх процесів на підприємстві.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Традиційно економічний аналіз розглядається як функція управління, підсистема, що забезпечує прийняття управлінських рішень. Функціонування економіки в умовах нового інформаційного середовища викликає потребу в становленні інформаційно-аналітичної діяльності як основного виду діяльності. У зв'язку з цим обґрунтовано, що економічний аналіз як професійна діяльність реалізується в межах окремого суб'єкта господарювання (сервісна, допоміжна) та як окремий вид економічної діяльності, що належить до сфери послуг.

У процесі дослідження актуалізовано завдання з розробки типових програм організації, розвитку і удосконалення системи економічного аналізу для різних суб'єктів господарювання за організаційно-правовими формами, видами і масштабами діяльності, розмірами, організаційними структурами управління. Запропоновано власний підхід до організації ефективної системи економічного аналізу як складного багатокрокового процесу.

Організація ефективної системи економічного аналізу надасть можливість: забезпечити ефективне функціонування, стійкість і розвиток суб'єкта господарювання в конкурентному середовищі; підвищити дієвість системи управління підприємства за рахунок, насамперед, цільової орієнтації, інтеграції і координації всіх процесів на підприємстві; своєчасно виявляти та мінімізувати ризики діяльності як зовнішнього середовища, так і внутрішньосистемні;

оптимізувати використання ресурсного потенціалу та можливостей суб'єкта господарювання; сформувати відповідну сучасним, таким, що постійно змінюються, умовам діяльності систему інформаційного забезпечення всіх рівнів управління, що надає можливість своєчасно адаптувати функціонування суб'єкта господарювання до змін внутрішнього та зовнішнього середовища; отримати синергійний ефект від взаємодії належним чином організованих планової, облікової, аналітичної і контрольної систем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень: [пер. з англ.] / Дерлоу Д. – К.: Наукова думка, 2001. – 242 с.
2. Житна І.П. Економічний аналіз: [навчальний посібник] / І.П. Житна, І.В. Тацій, П.Є. Житний. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В.Дала, 2006. – 296 с.
3. Кини Р.Л. Принятие решений при многих критериях: предпочтения и замещения / Р.Л. Кини, Х. Райда. – М.: Радио и связь. – 1981. – 163 с.
4. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: [навч. посібник.] / Коробов М.Я. – К.: “Знання”, КОО, 2000. – 378 с.
5. Ланге О. Оптимальные решения / Ланге О. – М.: Прогресс, 1967.
6. Любушин Н.П. Теория экономического анализа: [учебно-методический комплекс; под ред. проф. Н.П. Любушина] / Н.П. Любушин, В.Б. Лещева, Е.А. Сучков – М.: Юристъ, 2002. – 480 с.
7. Мельник М.В. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия: [учебное пособие] / М.В. Мельник, Е.Б. Герасимова. – М.: ФОРМУМ: ИНФРА-М, 2007. – 192 с.
8. Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [підручник] / Мних Є.В. – К.: Київ. Нац.-торг.-екон. Ун-т., 2008. – 514 с.
9. Олійник О.В. Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін: [монографія] / О.В. Олійник – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 653 [7] с.
10. Пархоменко В.Д. Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності: [монографія] / В.Д. Пархоменко, О.В. Пархоменко – К.: УкрІНТЕІ, 2006. – 224 с.
11. Савицкая Г.В. Экономический анализ: [учеб.] / Г.В. Савицкая. – [9-е изд., испр.]. – М.: Новое знание, 2004. – 640 с.
12. Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Управление финансами: учеб. пособие [для вузов] / Селезнева Н.Н., Ионова А.Ф. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 639 с.
13. Сурмі Ю.П. Аналітична діяльність: [посібник для аналітика неприбуткової організації] / Сурмі Ю.П. – К.: Центр інноваційного розвитку, 2002. – 95 с.
14. Хан Дитгер. Стоимостно-ориентированные концепции контроллинга: [пер. с нем; под ред. Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича и др.] / Хан Дитгер, Хунгенберг Харальд. ПИК. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 928с.
15. Чебан Т.М. Теорія економічного аналізу: [навч. посібник] / [Т.М. Чебан, Т.А. Калінська, І.О. Дмитрієнко]; за ред. проф. В.Є. Труша. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 214 с.
16. Чумаченко Н.Г. Принятие решений в управлении производством / Чумаченко Н.Г., Савченко А.П., Коренев В.Г. – К.: “Техніка”, 1978. – 192 с.